

ГАДЗАЛО
Ярослав Михайлович — академік НААН України, президент Національної академії аграрних наук України

«УКРАЇНА БУЛА, Є І БУДЕ ЖИТНИЦЕЮ ЄВРОПИ»

Шановні учасники урочистих зборів!

Пані та панове!

Я маю сьогодні високу честь вітати наукову спільноту з найвеличнішим святом нашої держави — 25-ю річницею незалежності України.

Повертаючись сьогодні подумки в буремні 90-ті, ми пам'ятаємо, що саме завдяки великому прагненню українського народу до свободи, активній життєвій позиції і патріотизму наукової та освітянської інтелігенції, які завжди були головною рушійною силою суспільства у всіх демократичних перетвореннях на шляху здобуття незалежності, Україна стала незалежною державою.

Підсумовуючи сьогодні діяльність та здобутки Національної академії аграрних наук України за роки незалежності, передусім хочу зазначити, що Академія була, є і залишається головним центром наукового забезпечення розвитку галузей агропромислового комплексу країни та гарантом її продовольчої безпеки.

Серед здобутків учених-аграріїв за останні чверть століття слід насамперед відзначити наукове та методичне обґрунтування аграрної і земельної реформи в Україні, а також забезпечення й супроводження її проведення. Завдяки проведеній реформі повністю зруйновано тоталітарну колгоспно-радгоспну систему, запроваджено приватну власність на землю, що стало основою створення тисяч малих і великих агропідприємств, фермерських та індивідуальних приватних господарств. Це єдина масштабна реформа в Україні, яка мала логічне завершення, трансформувавши радянський тип господарювання на селі у ринковий. Ця реформа містила складові, які не мають аналогів у світовій практиці — це соціальна спрямованість приватизації землі, зміна форми господарювання, введення спеціального режиму оподаткування та ін.

Принагідно хочу сказати, що саме завдяки цій реформі аграрна галузь сьогодні є лідером в Україні за приростом ви-

робництва валової продукції та за валютними надходженнями в державну казну, залишивши далеко позаду традиційно передові металургію, енергетику та машинобудування.

Саме за визначний внесок у світову теорію, методологію та організацію аграрної реформи, вперше за всю історію нашої незалежної держави, академіка НААН України П.Т. Саблука офіційно зареєстровано кандидатом у лауреати Нобелівської премії з економіки 2016 р. Таке рішення прийняв Комітет з присудження Нобелівських премій з економіки на підставі рекомендації Мохаммада Юнуса (Бангладеш), лауреата Нобелівської премії миру 2006 р. Є офіційне підтвердження розгляду Комітетом нашої заявки за підписом нобелівського лауреата з економіки Джозефа Стігліца.

Загалом за роки незалежності за досягнення вагомих результатів у науково-педагогічній роботі, високий професіоналізм та активну участь у розбудові аграрного сектору України високими державними нагородами відзначено сотні науковців Академії, а 4 дійсні члени і 10 почесних удостоєні найвищої нагороди держави — Герой України.

Учені-селекціонери Академії досягли великих успіхів у рослинництві. Завдяки виведенню нових високоврожайних та стійких до хвороб і шкідників сортів пшениці та ячменю їх урожайність становить 8—12 т/га і вже нормою стала врожайність вітчизняних гібридів кукурудзи на рівні 12—15 т/га, що практично вдвічі більше, ніж у тих сортів і гібридів, які вирощували 10—15 років тому. Нові сорти адаптовані до ґрунтово-кліматичних умов вирощування і не поступаються зарубіжним аналогам. Крім того, сьогодні практично тільки в установах НААН України ведеться селекція вівса, жита, проса, гречки, рису, льону та інших культур, які відзначаються високою врожайністю. Щороку у виробничих умовах ними засівається від 85 до 98 % площ посіву цих культур.

Оригінальним досягненням селекціонерів в останні роки є відомі у всьому світі безканабіноїдні сорти конопель для виробництва високоякісного волокна, а також сорти картоплі з фіолетовим та червоним кольором м'якоті, які

мають підвищений вміст поживних речовин і високу антиоксидантну здатність. Слід також згадати, що за своїми смаковими якостями сорти помідорів херсонської селекції, ніжинські огірки, сорти мелітопольських черешень академічної селекції є найкращими у світі.

Учені Академії створили вітчизняні високпродуктивні конкурентоспроможні породи практично всіх видів сільськогосподарських тварин та птиці, які сьогодні становлять основу тваринницької галузі, а наукові розробки зі створення і впровадження у виробництво південної м'ясної породи великої рогатої худоби торік були удостоєні премії Кабінету Міністрів України.

Архіважливими проблемами на сьогодні є підвищення відповідальності держави і всіх землекористувачів за збереження родючості наших ґрунтів, запобігання розвитку ерозійних процесів, розширення і збереження лісосмуг та лісових насаджень, водних джерел, зокрема великих і малих річок та озер, освоєння сівозміни, боротьба з забур'яненістю полів і розвиток сільських територій. У багатьох випадках розв'язання цих проблем потребує прийняття рішень на законодавчому рівні.

Національна академія аграрних наук залишається єдиною науковою інституцією в державі, що опікується охороною головного багатства нації — родючих ґрунтів. Адже за останні 100 років вміст гумусу зменшився більш як на 1 % — від 4,17 до 3,14 %, а, як відомо, для відновлення 0,1 % гумусу потрібно мінімум 25—30 років копіткої праці. Учені Академії розробили Національну програму охорони ґрунтів України, спрямовану на збалансоване використання і охорону ґрунтів, усунення негативних явищ у розвитку ґрунтових процесів, стабілізацію виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення продовольчих потреб держави. Ця Програма гармонізована з Європейською ґрунтовою політикою. Її впровадження, за прогнозними оцінками, даватиме щорічний додатковий загальний прибуток на рівні 25—30 млрд грн, тоді як нині прямі втрати від деградації ґрунтів в цілому по Україні становлять 40 млрд грн на рік.

Президент Національної академії аграрних наук України Я.М. Гадзало (праворуч) і президент Національної академії медичних наук України В.І. Цимбалюк

Важливим напрямом досліджень Академії є наукове забезпечення якості та безпечності продуктів харчування, адже від цього безпосередньо залежить здоров'я наших людей. Зусиллями вчених НААН України спільно з практиками ветеринарної медицини ліквідовано низку особливо небезпечних для людей і тварин інфекційних хвороб. Сьогодні проводяться дослідження з метою вдосконалення системи контролю якості та безпечності продукції тваринництва. Вже понад 10 років наукові установи успішно виконують програму зі зменшення біологічних загроз в Україні, яка фінансується урядом США і сприяє значному підвищенню рівня біобезпеки та біозахисту в державі.

Важливе місце в роботі вчених відведено дослідженням, науковому обґрунтуванню та підготовці Програми розвитку тваринництва на період до 2025 року. Поки у суспільстві ще немає розуміння, що основою сільськогосподарського виробництва є ферма. Без цього ми не досягнемо високих показників виробництва та експорту сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю.

Не менш важливим напрямом є відновлення зрошення на Півдні України, виробництво

органічної продукції. Однак першорядним завданням залишається завершення земельної реформи і створення умов для формування цивілізованого ринку земель сільськогосподарського призначення. У цьому контексті вченими Академії підготовлено Державну програму відновлення зрошення на Півдні України, яка зараз перебуває на розгляді у Світовому банку щодо прийняття рішення про її фінансування, а також підготовлено і направлено керівництву держави Національну доповідь щодо завершення земельної реформи.

За роки незалежності Академія налагодила тісні зв'язки та ефективну співпрацю з науково-дослідними установами 55 країн світу. НААН України є засновником Європейської асоціації аграрних академій, що дозволяє нам активно пропагувати досягнення аграрної науки України в світі.

Сьогодні жодного сумніву не викликають слова, що Україна є аграрною державою з найбільшими у світі запасами чорноземів, і ми прекрасно усвідомлюємо, що аграрний сектор не зможе ефективно розвиватися без потужного наукового забезпечення, тобто без сильної вітчизняної аграрної науки. Я твердо перекона-

ний, що це добре розуміють керівники нашої держави, і проблеми мізерного бюджетного фінансування будуть вирішені в розписах бюджету на 2017 р. Адже саме завдяки розробкам наших учених аграрний сектор держави за останні роки досягнув значних успіхів у виробництві та експорті зерна, соняшникової олії, ріпаку, сої, іншої сільськогосподарської продукції.

Ми пам'ятаємо, що впродовж практично всіх 25 років незалежності Національна академія аграрних наук, як і вся наука загалом, хронічно недофінансовувалася державою. Найбільший рівень фінансування за цей період ледь досягав 50% від потреби, а за останні 5 років скоротився майже в 5 разів — з 50 до 10 млн дол. США у поточному році. І це при тому, що ефективна робота наукових установ Академії з трансферу інновацій дала можливість реалізувати в 2015 р. інтелектуальної продукції на 2,5 млрд грн та сплатити державі різні податки і збори у сумі 510 млн грн.

Що ж робити в цій ситуації? Ми розпочали реформування мережі установ НААН України. В результаті оптимізації кількість наукових установ Академії за останні роки скоротилася з 144 до 86, а чисельність працівників — з 12,7 до 5,9 тис. осіб, тобто майже вдвічі. Разом з тим, збережено науково-технічний і кадровий потенціал Академії, його якісний склад не погіршився, а навпаки, покращився, оскільки

зросла кількість кандидатів і докторів наук, що дало змогу не згортати, а продовжувати дослідження в рамках наукових програм за пріоритетними напрямками. Отже, у 2016 р., незважаючи на мізерне фінансування, дослідження виконуються за 730 фундаментальними і 800 прикладними тематиками.

Звичайно, через недостатнє фінансування неможливо придбати сучасне лабораторне обладнання, складно проводити глибокі, на рівні ДНК, дослідження з біотехнологій, генної інженерії в селекції рослин та тварин, йти в ногу зі світовими аграрними науковими центрами. Проте, незважаючи на труднощі сьогодення, колектив учених Академії продовжує працювати з великим оптимізмом і вірою в завтрашній день та щасливе майбутнє нашої держави.

Переконаний, що завдяки нашим науковим розробкам Україна була, є і буде житницею Європи, а в найближчі 5 років валовий збір зерна становитиме не менш як 80 млн тонн.

Вчені-аграрії робитимуть усе можливе і неможливе, щоб зберегти нашу аграрну науку, примножити її наукові здобутки в ім'я розбудови незалежної Української держави на благо народу України!

Ще раз дозвольте привітати всіх зі святом незалежності України і побажати подальших творчих успіхів.

Слава Україні!